

SURİYELİ GÖÇMEN SORUNLARININ, SOSYAL POLİTİKALAR BAĞLAMINDA ANALİZİ *

Hacı Yunus Taş¹ - Selami Özcan²

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3163-9416

²ORCID ID: orcid.org/0000-0002-0882-427X

Öz

Günümüzde dünyanın en önemli sosyal problemlerinden biri göç ve göçmen sorunudur. Ortaya çıkma nedenleri itibarıyla yaygın olarak bilinen göç çeşitleri, temelde iki şekilde olmaktadır. Birincisi isteğe bağlı göç, bu durum müspet göç olarak da açıklanabilir. İkincisi ise zorunlu göçtür. Konumuzu ilgilendiren göç türü ise zorunlu göçün çeşitlerinden olan savaş nedeniyle kişilerin yaşamış oldukları sorunlar sonucunda memleketini, evini, tarlasını, işini, işyerini ve hatta geçmişini terketmek zorunda kaldığı göç türüdür. Türkiye'ye 2011 yılında bugüne kadar Suriye'den savaş nedeniyle gelen yaklaşık 3.550.000' civarında göçmen bulunmaktadır. Bunların 230.000'ne yakın bir kısmı çadır ve konteyner kentlerde misafir edilirken, geriye kalan yaklaşık 3.320.000'ne yakın bir kısmı ise kendi imkânları ile Türkiye deki 81 ilimize dağılmış şekilde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu çalışmamızda ise bahsi geçen Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları yerlerde yaptığımız araştırma ve gözlemlerimiz neticesinde görebildiğimiz sosyal alanlardaki sorunları ele alınacaktır. Elbette, birçok sorunu bulunan göçmenlerin her meselesini bu çalışmada ele almak mümkün olmayacaktır. Ancak bu çalışmada daha çok barınma, eğitim, sağlık ve istihdam sorunlarına dikkat çekilecek olup, bu alandaki muhtemel sosyal politika araçları ile çözüm bulmaya yönelik önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Suriyeli Göçmenler, Mülteci, Zorunlu Göç, Barınma, İstihdam*

* Bu çalışma Yalova Üniversitesi, BAP birimi tarafından desteklenmiştir.

¹ Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi Bölümü Yalova -Türkiye.

E-posta: tasyunus@hotmail.com

² Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü Yalova -Türkiye.

E-posta: selamozcan@gmail.com

ANALYSIS OF SYRIAN IMMIGRANT PROBLEMS IN THE FIELD OF SOCIAL POLICIES

Hacı Yunus Taş – Selami Özcan

ABSTRACT

One of the most important social problems in the world today is the issue of immigration and migration. The types of migration commonly known for their emergence in the world are basically two forms. First level voluntary migration can also be explained as this positive migration. The second is forced migration. The type of immigration that interests' locality is the type of immigration that forced people to leave their home country, home, business, workplace and even the past as a result of the problems that people have experienced because of war, which is a kind of forced migration. In Turkey, there are approximately 3,550,000 immigrants who came to Turkey from Syria due to the war so far since 2011, Nearly 230,000 of them are being welcomed in tents and container cities. Nearly 3,320,000 of them are still living their lives dispersed to 81 cities in Turkey with their own capabilities and government aid. In this study, the problems of Syrian immigrants where they live are discussed. Of course, it will not be possible to address all the issues of immigrants who have many problems in this work. However, in this study, more attention will be paid to the problems of housing, education, health and employment proposals for finding solutions with possible social policy tools will be made in this area.

Keywords: *Syrian Migrants, Refugees, Forced Migration, Shelter, Employment.*

GİRİŞ

İnsanlığın varlığı ile beraber devam eden göç olgusu, insanların gerek daha iyi yer ve yurtlar bulmak ve gerekse mevsimin ve doğanın zor şartlarından uzaklaşıp iklimi ve şartları daha uygun olan mekânlara doğru bir hareket şeklinde gerçekleşmiştir. Göç hareketi çoğu zaman gönüllü olarak yapılan bir yer ve mekân değişikliği olabilirken, bazı zamanlarda ise zorunlu nedenlerden (savaş, doğal afet salgın hastalık vb) dolayı olmuştur.

Çalışmanın ana temasında Suriye’ de meydana gelen iç savaş nedeniyle Türkiye’ye ve diğer komşu ülkelere sığınanların sosyal durumları incelenecektir. Kiminle savaştıkları bile bilinmeyen ve olası bir saldırının, atılacak olan bir kurşunun ve bombanın ne zaman nereden geleceği bilinmeyen bir ortamda canlarını korumak için Suriye den gelen göçmenlerin sorunları incelemektir.

Ayrıca Suriye’nin birçok il, ilçe ve köylerinden Türkiye’ye sığınanların ve Türkiye üzerinden başka ülkelere göç etmek isteyenlerin yaşadıkları sıkıntıların bir kısmının görünmeyen yönlerini ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bunların yanı sıra Suriye’ li göçmenlerin sorunlarını ortaya koyan ve bu alanda yapılmış araştırmalardan da yola çıkılarak, göçmenlerle yüz yüze yaptığımız görüşmelerimizle harmanlamak istiyoruz.

Birebir göçmenlerle yapılan araştırma konusu makale ve raporların sonuçları ile kendi imkânlarımızla, AFAD kamplarında kalan ve kamp dışında, toplum içinde yaşayan Suriyeli göçmen aileleri ile yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda ortaya çıkan sorunların tespiti ve bunlara yönelik olarak bazı çözüm önerilerinde bulunulacaktır. Ayrıca yetişkinlerin gerek kamplarda ve dışarıda yaşadıkları istihdam ve toplumla uyum ve bütünleşme ile ilgili yaşanan problemleri ile bunlara yönelik yapılabileceklerle dikkat çekilecektir.

1. Kavramsal Çerçeve

Bu alanda çalışmamızda kullanılacak bazı kavramların kısa ve öz olarak tanımları yapılacaktır. Bu kavramların başında “Göç ve Göçmen kavramları ile Göç Çeşitleri, Mülteci ve Mülteci Göçü” gibi kavramların kısaca açıklamaları yapılacaktır. Sonraki bölümlerde ise Suriyeli göçmen ve mültecilerin durumu ile yaşadıkları sorunların en başında gelen, Barınma yerleri, Eğitim, istihdam ve işsizlik gibi temel konularla ilgili tespitler yapılacaktır.

1.1. Göç ve Göçmen Kavramı

Göç esasen dini, iktisadi, sosyal, siyasal ve diğer bazı sebeplerden dolayı insan topluluk ve gruplarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân yerinden, bir başkasına geçmek suretiyle yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır (Taş,2013: 4). Bu kavramın tanımı ve içeriği değişen yönetimler, politikalar, yaşayış tarzları, arz –talep ilişkileri vb. birçok etken yüzünden tekrar tekrar ele alınma ve üzerine bazı çalışmaların yapılması gereği duyulmuştur.

Türkiye'yi etkileyen göç hareketlerinin arkasındaki nedenlerin bir kısmı bu genel küreselleşme eğilimi ile ilgilidir. Diğer yandan son otuz yıldır ülkemize yakın bölgelerdeki siyasal gelişmeler, savaşlar ve ekonomik dönüşümler nedeniyle, uluslararası göç akımlarının boyutları ve önemi artmıştır.

Göçmenlik ise, en basit tabir ile nüfus hareketleri ile insanların yer değiştirmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bunun devamında ise yeni bir ülkeye ya da bölgeye gelip geçici yâda sürekli olarak ikamet etme üzere gelenlere göçmen denilmektedir. Yeni bir yere gelenlerin belirli durum ve zamanlarda yaşadıkları sorunlara (Barınma, Eğitim, Sağlık ve toplumsal uyum vb.) ise göçmen sorunları denilmektedir (Demirtaş,2009:5).

1.2. Göç Türleri

Göç türlerini incelediğimizde; nüfusu oluşturan bireylerin kendi istekleri doğrultusunda örneğin çalışma amaçlı göç etmelerine “gönüllü göç”, savaş gibi etkenlerin yol açtığı zorunlu nüfus hareketlerine ise “zorunlu göç” denilmektedir. Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göç “iç göç” olarak, ülke sınırlarını aşan göç ise “dış göç” olarak tanımlanmaktadır (Gezgin, 1994:22). “Transit göç, yasal olsun ya da olmasın bir ülkenin göç yâda göçmenler için yol olarak kullanılmasıdır. Örneğin Orta Doğu ülkelerinden daha iyi yaşam şartları için Avrupa'ya göç edenler Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmaktadırlar” (Mutluer, 2003:11).

Göçün nedenlerini incelediğimizde birden fazla neden bulunmaktadır. Fakat kişiyi mülteci konumuna düşüren göç nedenleri; siyasal, dini ve etniksel olabilmektedir. Dini nedenler: Tarihsel süreç, farklı dinden olan insanların toplumlar tarafından dışlandıkları ve bulduklarını yerleri terk etmek zorunda kaldıkları örneklerle doludur.

Göçler belli özelliklerine göre birbirinden ayrılmaktadır. Kimi araştırmacılar göç olgusunu göçün şekline ve süresine, yoğunluğuna göre sınıflandırabilmektedir. Tanımlamaların bazılarında göçün yönüne göre bir sınıflamaya gidilirken, diğer tanımlarda ise göçmenin göç istekliliğine göre bir sınıflama yapılabileceğini belirtmişlerdir. (Taş, 2013: 4).

Ayrıca buna benzer şekilde yine göçlerin sınıflandırılması mümkündür. Bunlar, zorunlu, ilkel, serbest, büyüklüğü ve zorlama olmak üzere, beş kategoriye ayrılmaktadır. Burada zorlama ile zorunlu göç arasında bir ayırım yapmak mümkündür. Bu durumda ikisinin arasındaki farkı da şu şekilde açıklamak mümkündür. “Zorunlu göç, insanların içinde yaşadıkları koşullar gereği bir bölgeden ötekine göç etmeleridir. Zorlama göç ise insanların kendi istekleri dışında baskı ile bir yerden ötekine göç ettirilmeleridir.

1.2.1.Zorunlu Göç: Bu göç türü, diğer göç türlerine benzer görünmekle birlikte sürücü veya cebri göçten ayrı ve farklıdır. Sürgün niteliği ve/veya şiddet içeren zorlama söz konusu değildir. Genellikle kitle/grup çoğunluğunun iradesine uygun olarak, istisnai olarak da bu iradenin hilafına, dışa göçe izin verecek ve içe göçü kabul edecek iki ülkenin kendi etnik kökenlerinden olan ve kültür çevresinde yer alan kitleleri/grupları değiş-tokuş etmeleri veya sadece bir kitlenin/grubun diğer ülkeye göç etmesi şeklinde gerçekleşir ve tamamlanır. Göç hareketinin 1922-1930 döneminde meydana geldiği Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi, her iki ülkedeki kitleler/gruplar bakımından “zorunlu göç” (compulsory migration) tür. O kadar ki, “din” unsuru ölçüt alındığı için Türk oldukları halde Hristiyan Karamanlılar (Karamanlides) de Türkiye’den göç etmek zorunda bırakılmıştır.

1.2.2.Grup Göçü: İki ülke devleti arasında herhangi bir uzlaşma bulunmamasına rağmen, ağırlıklı olarak uğradıkları baskı ve ayırım politikaları nedeniyle bir etnisite ya da din gibi ortak karakteristikleri paylaşan insanların, grup ya da gruplar halinde buldukları ülkeyi terketmelerine “grup göçü” adı verilmektedir. Bu göç türü, genellikle coğrafi yakınlık ve kültürel benzeşim mesafesindeki ülkenin de açıkça ortaya konan rızasıyla bu ülke topraklarına gerçekleştirilmektedir. Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen 1989 “soydaş” göçü, bu nitelikte bir göç hareketidir (Bağlan Toğrol, 1991: 60).

2. Mülteci Kavramı

Tarihin neredeyse her döneminde insanlar yaşadıkları baskılar yüzünden buldukları yerleşim yerlerini terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Bu insanların neden oldukları kitlesel göçler devletlerin dikkatini çekmiş, yaşanan sorunu çözmek için kendi aralarında anlaşmalar imzalamışlar ve mülteci kavramını açıklığa kavuşturmaya çalışmışlardır. Konu ile ilgili bazı anlaşmalarda geçen mülteci tanımları şunlardır:

Uluslararası mülteci hukukunun özünü oluşturan 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci: “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba

mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs mülteci olarak belirlenmiştir” (www.unhcr.org.tr, 16.04.2016).

3. Mülteci Göçü

“Mülteci göçü” (refugee migration), esas itibarıyla, buldukları ülkede siyasi otorite veya rejimle anlaşmazlık veya çatışma halinde olan, bu itibarla da çoğu kez can ve mal güvenlikleri tehdit altında bulunan kişilerin ve küçük grupların başka bir ülkeye, genellikle de yasadışı yollarla ve/veya sahte belgelerle gerçekleştirdikleri göç türüdür. Kritiz ve Keely’ye göre göçün en dramatik formu mülteci göçüdür. İnsanlık tarihinde, bu konuda uluslararası dayanışma ve yardım gereğinin siyasi açıdan öneminin kavranması ve tanınması çok yenidir. Mülteci sorunlarıyla 1921’den önce öncelikle ve neredeyse sadece özel gönüllü kuruluşlar ilgilenmişler ve sadece bunlar yardım çağrılarını gözler önüne sermişlerdir. Mülteci göçüne, tarihi olarak hemen hemen dünyanın her yerinde rastlanmış olmakla birlikte son on yıllarda hacim olarak çoğunluğu Asya’nın, Afrika’nın ve Latin Amerika’nın gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerinde meydana gelmiştir. Türkiye’den 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Avrupa ülkelerine yoğun bir bireysel ve küçük gruplar halinde mülteci göçleri gerçekleşmiştir. Arjantin’de Peron hükümeti, 1946’da, ülkeye beyin göçünü teşvik edebilmek amacıyla açıkça mülteci kabul etme programı başlatmış, bu amaçla işbirliği yaptığı “Uluslararası Mülteciler Örgütü” (International Refugee Organization) yaklaşık 5 yıl içerisinde bu ülkeye (çoğu Yugoslavyalı) 32 binden fazla mültecinin gelmesini sağlamıştır (Demirtaş, 2009:7).

4. Suriyeli Mültecilerin Entegrasyonu: Barınma, Eğitim ve İstihdam Politikaları

Suriyelilerin ülkeye giriş, kalış ve çıkışları 2013 Nisan ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile belirlenmiştir. İkinci adım 2014 Ekim ayında gelmiş ve kabul edilen geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriye’de meydana gelen olaylar sebebiyle Suriye’den bireysel veya kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma altına alınmıştır. Geçici koruma kapsamına alınan mültecilerin acil ihtiyaçları ve sağlık hizmetlerinden faydalanması da sağlanmıştır. Yasal düzen-

leme ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasının dışında Türkiye devleti uzun süreli bir birlikte yaşayabilmenin yollarını aramaktadır.

Türkiye'nin mülteci politikası bir kaç farklı aşamadan geçmiş ve zaman içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre yeni çözüm yolları uygulanmaya çalışılmış ve hala yapılmaktadır. İlk aşamada temel ihtiyaç, ülkeye yeni gelenlerin bir yere yerleştirilmesi (sığınma) ihtiyacının giderilmesi olmuştur. Bu ihtiyaçların giderilmesi, sınır hattı boyunca kurulan kamplarda mültecilerin barınma, eşya, giysi ve yiyecek ihtiyaçları temin edilerek yapılmış, daha sonra gelen mültecilerin sayısının önemli ölçüde artması kampların kapasitelerini doldurmuş, bazı nedenlerle kamplarda kalmak istemeyen kişi ve ailelerin varlığı ile sadece kamplarla çözüm yetersiz kalmıştır. Günümüzde 25 kampta hayatlarını idame ettiren 228.000 kişiye yakın Suriyeli bulunmakla birlikte bu rakamın 15 katından fazla olan yaklaşık 3.320.000 kişi ise şehirlerde yerel halk ile beraber yaşamaktadır. Bugün mültecileri "kamplarda kalanlar" ve "kamp dışı mülteciler" olarak ikiye gruba ayırmak mümkündür. Kamplarda kalanların durumu hizmetlere ulaşım imkânları göz önünde bulundurulunca görece olarak daha iyi oldukları söylenebilir. Kamp içi mültecilerin gıda ve temizlik ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ayrıca kamplarda bulunan sağlık ocakları ve eğitim merkezleri de bu hizmetlerden yararlanmalarını kolaylaştırmaktadır. Mültecilerin %93.4'ünü oluşturan kamp dışı mülteciler ise hizmetlere ulaşım açısından daha dezavantajlı durumdadır. Sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanma hakları bulunmasına rağmen düzenli bir gelir ve kalacakları bir evleri bulunmamaktadır.

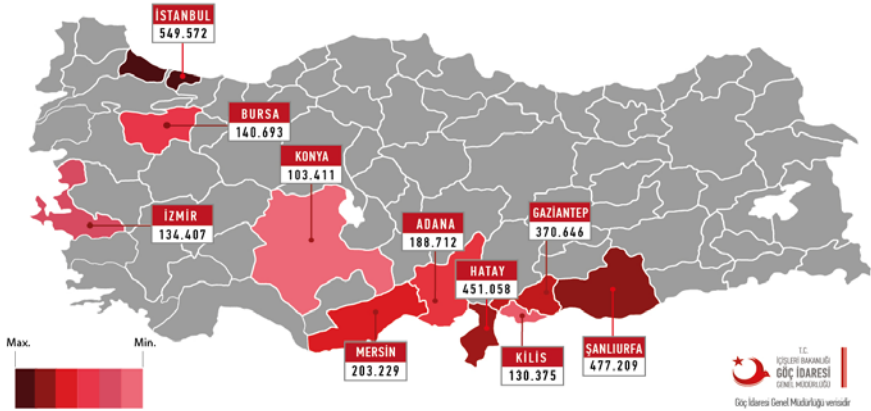
Türkiye' de Mülteci Politikasını Belirleyen Unsurlar: Türkiye'nin mülteci politikasını belirleyen ve yön veren iki temel unsur bulunmaktadır. Bunların ilki Türkiye'nin muhatap olduğu göç dalgasının henüz bitmemiş olmasıdır. Bu yıl (2018) eğer barış olmaz ve savaş bu günkü gibi (Mart, 2018) savaşın olduğu alanlar daralmış olsa bile Suriye de istikrar sağlanmadığı sürece, Suriye' den Türkiye'ye göç devam edecektir. 2018 Mart ayının sonuna gelindiğinde Suriye'de beklenen barış henüz tam manasıyla sağlanamadığından Türkiye 'de bulunan Suriyeli göçmen sayısının artarak devam ettiğini ve resmi rakamlara göre yaklaşık, 3.554.000 civarında olduğu belirtilmekle birlikte kayıtlı olmayanlarla toplam 4.000.000 dan fazla olduğu tahmin edilmektedir. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri ve basına yansıyan tahminler)

İkinci temel unsur, Türkiye'de barınmakta olan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun ülkelerine geri dönmeyecekleri gerçeğidir. Tarihten edindiğimiz deneyimler, örneğin 1992-1995 yılları arasında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Bosna-Hersek'ten kaçan mültecilerin yüzde elliden fazlasının geri dönmemiş olması, Suriyelilerin de büyük çoğunluğunun savaşın bitmesi halinde bile ülkemizde kalacağını göstermektedir. Suriyeliler ile alakalı

olarak, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) yayınladığı raporlar her 5 kişiden 3'ünün ülkesine geri dönmek istediğini kaydetmiştir. Bu araştırmamız süresince (2015 ve (2018 Mart ayı sonu) boyunca) yaptığımız araştırmalarda ise; Başer Essed' in görevde kalması durumunda, Suriye deki savaş bitse bile, Türkiye de bulunan göçmenlerin ancak %30' unun geri dönebileceği tahmin edilmektedir. Diğer %70 lık kısmı ise Essed'in yönetimden tamamen çekilmesi ile geriye kalanlardan % 60 'lık bir kısmı dönebilir. En iyi durumda Suriyeli göçmenlerin ancak % 60' lık kısmının ülkesine dönebileceği beklenmektedir.

Ülkemizdeki Suriyelilerin durumunun göçmenlikten vatandaşlığa doğru gelişeceği beklenen bu süreçte 2017 yılının başından başlayarak belli bir program ve araştırma sürecinden geçenler Türk vatandaşlığına alınmaktadır. Bu vatandaşlığa alım işlemleri öncelikle yüksek vasıflara sahip (Doktor, Öğretmen ve Mühendis gibi) olanlardan başlanarak Türkiye de ciddi yatırım yapan istihdam sağlayabilen Suriyeli iş adamlarına da öncelik tanınmaktadır. Sayıları kesin olarak bilinmemekle beraber 2017 yılının sonuna kadar 30-40 bin Suriyelinin vatandaşlığa alınabileceği tahmin edilmektedir. Beklentilere göre ise en az 300.000 civarında Suriyelinin Türk vatandaşlığına alınacağı beklenmektedir. (Haber7.com)

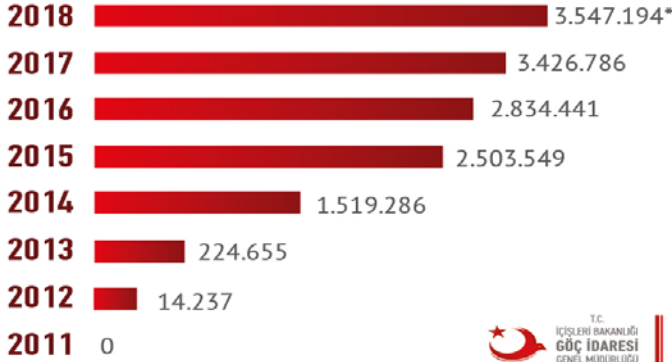
Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 ile Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel müdürlüğü, 5 Mart 2018 verileri, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, Erişim Tarihi: (06.03.2018)

Yukarıdaki haritaya göre en çok göçmenin bulunduğu bölge coğrafi olarak Suriye ye yakın olan Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgesi ile Marmara bölgesi olduğu görülmektedir.

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER

*08.03.2018 tarihi itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713,
Erişim Tarihi: 06.03.2018.

4.1.Göçmenlerin Barınma Merkezleri

Suriye’de ortaya çıkan iç karışıklıklar nedeniyle Türkiye’ye 2011 yılının Nisan ayında gelen ilk Suriyeli grubun geçici kabul işlemleri yapılmış ve bu grup öncelikle sınıra yakın noktalara kurulan çadırkentlere yerleştirilmiştir. Türkiye’ye giriş yapan ilk gruplar, Türkiye-Suriye sınırında bulunan Hatay ilinin Yayladağı, Altınözü ve Reyhanlı ilçelerini yoğun olarak tercih etmişlerdir.

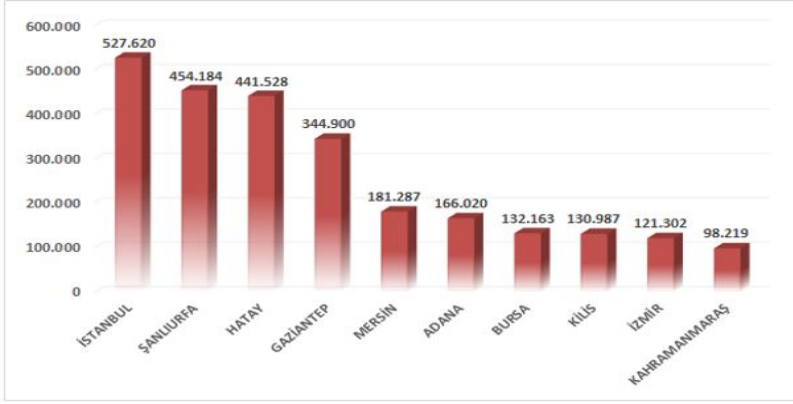
Ancak Suriye krizinin etkisi genişleyerek devam ettiği için gelen Suriyeli sayısı günden güne giderek artış gösterdiğinden Hatay ilinin tek başına yetersiz kaldığı ve bu ilimize ek olarak Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Maraş, Osmaniye ve Adana vb. en az on ilimize de barınma merkezleri kurulmuştur.

“Suriye'deki savaştan kaçarak evlerini terkederek Suriyelilerin dramı bitmiyor. Her gün umuda kaçışta can veren mülteciler, çadırkent ve konteyner kentlerde yaşıyor. Türkiye’de 10 ilde kurulan 25 çadır ve konteyner kentte 228 bin Suriyeli barınıyor” (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik).

Toplam 33.620 çadır ve bölme ile 11.909 konteyner, ülkelerinden kaçarak ülkemize gelen Suriyeli misafirlerimizin kullanımına sunulmuştur. Bu barınma merkezlerinin ve bu merkezlerde verilen hizmetlerin koordinasyonu AFAD tarafından sağlanmaktadır. (AFAD, 2014:18).

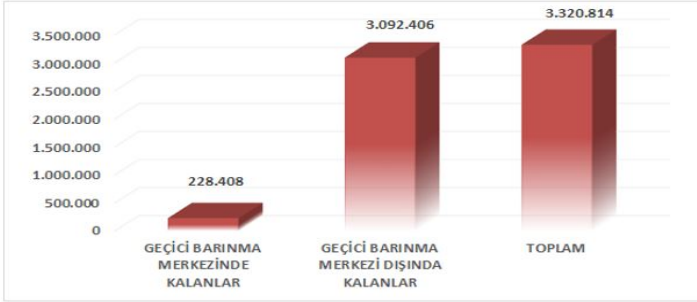
Türkiye’de Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Durumunu Gösteren Şekiller Türkiye’de bulunan Suriyelilerin en çok yaşadıkları ilk 10 şehrimizin 2016-2017 yıllarındaki rakamları aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Bu rakamlar her geçen gün artmaktadır.

Şekil 1. Suriyeli lerin Türkiye’de en çok buldukları ilk 10 Şehir (2017 yılı)
GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi: 22.11.2017

Şekil.4. Geçici Barınma Merkezleri içinde ve dışında kalan Suriyeliler (2017)
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ İÇİNDE VE DIŞINDA KALAN SURIYELİLER

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi: 22.11.2017

Yukarıdaki şekil ve sayılarda da anlaşılacağı gibi 2016 dan 2017 ye geçerken Suriyeli mülteci sayısı % 15- 20 civarında artmıştır. Diğer önemli bir tespit ise geçici barınma merkezleri olan kamplardan normal yerleşim yerlerine bir akışın olduğu görülmektedir. Türkiye’de Suriyeli sayısı arttığı halde geçici barınma merkezlerinde kalanların sayısı %20 civarında azalmıştır.

Bu da bize geçici barınma merkezlerinin uzun vadede tercih edilmediğini göstermektedir.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ	TOPLAM
ŞANLIURFA	81.270
GAZİANTEP	23.994
KİLİS	25.101
KAHRAMANMARAŞ	17.135
MARDİN	2.714
HATAY	17.425
ADANA	26.981
ADİYAMAN	9.067
OSMANIYE	14.668
MALATYA	9.447
TOPLAM	227.802
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA KALAN SURIYELİ SAYISI	3.326.694
ÜLKEMİZDE BULUNAN TOPLAM SURIYELİ SAYISI	3.554.496

15.03.2018 itibarıyla

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi: 25.03.2018.

Yukarıda açıklandığı gibi Türkiye'ye her gün artarak devam eden bir Suriyeli göçmen akını olduğu görülebilmektedir. 08 Mart ile 15 Mart 2018 tarihleri arasında geçen bir haftalık süre içinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün resmi rakamlarına göre, ek olarak 7.000 Suriyelinin Türkiye topraklarına geldiği görülmektedir.

Mültecilerin Piyasadaki Ekonomik Hayata Etkisi: Mültecilerin Türkiye üzerindeki ekonomik etkilerine gelince çift taraflı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bir yandan kira fiyatlarının artmasına ve nüfus artışına dayalı enflasyon artışıyla halk arasında rahatsızlığa neden olurken, diğer tarafta pazarda artan ilgi özellikle üreticiler için tatmin edici bir durum oluşturmaktadır. Öncelikle küçük esnafın bölgeye gelen bu hareketlilik neticesinde artan satışları ve Hatay, Mersin ve Gaziantep'e yerleşen Suriyeli yatırımcılar piyasaların yüzünü güldürmektedir (Orhan ve Gündoğdu, 2015: 8).

Ayrıca Suriyelilerin Türkiye'de kurdukları şirketler her gün artmakta ve 2017 yılının sonlarında ABD merkezli sivil toplum örgütü Building Markets ve Gaziantep'te faaliyet gösteren Suriye Ekonomik Forumu Türkiye'deki Suriyelilere ait işletmeler için hazırladığı rapora göre: Resmi ve gayri resmi kurulan şirketlerin toplam sayısının 10 bin aştığı tahmin ediliyor. 2011'den beri resmi olarak 6 bin 33 yeni şirket kurduklarını bildiren rapora göre,

Suriyelilerin yaklaşık 334 milyon dolarlık yatırım yaptığı belirtilmektedir. Suriyeli KOBİ'ler ortalama 2 buçuk yıldır Türkiye'de faaliyet gösteriyor ve yıllık ortalama gelirlerinin ise 463 bin dolar civarında olduğu ifade edilmektedir (<https://www.sadecehaber.com>).

4.2. Suriyeli Göçmenlerin Entegrasyon ve Eğitim Sorunu

Mülteci krizi çok karmaşık ve güç bir mesele olup, entegrasyon söz konusu olduğunda yönetmesi daha da zor bir hal almaktadır. Bu sebeple olay daha çok güvenlik yönüyle ele alındığından, insani yaklaşım ikinci planda kalmaktadır. Fakat "mültecilerin, halkın elinden işlerini alması" ve "ülke kaynaklarını sömürdükleri" gibi yaygın kanaatin aksine, araştırmalar göçmenlerin (mülteciler) doğru bir politika ile yönetildikleri takdirde topluma kolayca uyum sağlayabildikleri ve ev sahibi olan ülkemize yarar sağladıklarını göstermektedir.

Bu kişiler sadece potansiyel işçiler değil aynı zamanda muhtemel yatırımcı ve girişimcilerdir. Bu nedenlerle kısa vadede olmasa da süreç içerisinde ülkemizin fedakârlık ederek katlandığı maliyet ve yükün karşılığını fazlasıyla alabileceği beklenmektedir. Türkiye güvenlik eksenli bir mülteci politikası benimsemekten kaçınmıştır. Suriyelilerin geldikleri günde başlamış olan toplumsal uyum süreci doğru yönetildiğinde Türkiye için pek çok avantajlar getirecektir. Savaş sonrası kurulacak olan yeni Suriye ile Türkiye arasındaki bağların temellerini oluşturacak bu nüfus yaklaşık %45'i, 19-54 yaşları arasında oldukça genç ve dinamiktir (Tablo 1). Görüldüğü gibi gençlerden oluşan Suriyeli mülteci nüfus istihdam için ciddi bir potansiyeldir. Ayrıca Suriyeli mültecilerin eğitim düzeyi tahmin edilenden daha üst seviyede olup, Türkiye'deki ortalama eğitim seviyesine yakındır. Bu da Suriyelilerin yalnızca vasıfsız işçiler olmayacaklarını aynı zamanda kalifiye eleman ve yatırımcılar olacaklarını göstermektedir (Dinçer vd., 2013:23-26).

Sınır illerimizde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı birimler ile bazı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) yabancıların eğitim seviyeleri ve denklilerinin tespiti için ortak çalışmalarda bulunmaktadır. Bu STK'ların içinde bazı komisyonlar oluşturulmuştur. Bu komisyonların bir görevi ise şehirlerde geçici eğitim merkezleri oluşturmaktır. Bazı okulların eğitim saatleri düzenlenerek müsait oldukları vakitlerde alt yapının mültecilerin eğitimi için kullanılması sağlanmış, yine aynı amaçla bazı okullar kurulmuştur. (Dillioğlu, 2015:17).

Bu merkezlerde verilen eğitim müfredatı Suriye ile uyumlu hazırlanmış olup, İlk etapta eğitimciler de tamamen gönüllü hizmet vermekte idi. Daha sonra Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) ortak girişimleri ile öğretmenlere düşüğe olsa bir ücret verilmeye başlanmıştır.

Tablo 1. Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyetleri
BIYOMETRİK VERİLERİ ALINARAK KAYIT ALTINA ALINAN SURİYELİLERİN YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI (19.10.2017)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.743.334	1.508.663	3.251.997
0-4	236.024	220.082	456.106
5-9	232.434	218.928	451.362
10-14	176.464	162.099	338.563
15-18	150.960	125.488	276.448
19-24	272.910	205.531	478.441
25-29	175.865	135.422	311.287
30-34	145.638	113.579	259.217
35-39	102.353	84.288	186.641
40-44	71.738	66.956	138.694
45-49	55.207	50.787	105.994
50-54	44.095	42.370	86.465
55-59	29.618	29.501	59.119
60-64	20.510	20.986	41.496
65-69	13.583	13.974	27.557
70-74	7.234	8.042	15.276
75-79	4.469	5.333	9.802
80-84	2.364	2.990	5.354
85-89	1.275	1.560	2.835
90+	593	747	1.340

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, Erişim Tarihi: 25.10.2017

Milli Eğitimin temel hedefi bu şehirlerde bulunan söz konusu eğitim merkezlerinin sayısını artırmak ve daha çok eğiticiyi finanse etmektir. Daha öncede belirtildiği gibi bu eğitim merkezleri Türkçe dersleri ve mesleki eğitim kursları da vermektedir. Bu anlamda da hem ulusal hem uluslararası kurum ve kuruluşların destekleri ile eğitilen kişi sayısı ve öğretmenlerin artırılması gerekmektedir.

Kamp dışında yaşayan mülteci çocuklar için çok fazla alternatif mevcut olmadığından, öğrenciler Milli Eğitim’e bağlı devlet okullarında Türk vatandaşları ile birlikte eğitim alabilmektedirler. Bu durumda ilk zamanlar sınıfa ve arkadaşlarına uyum noktasında sıkıntılar yaşanıyor olsa da, birçok mülteci çocuğun bu şekilde devlet okullarında akranları ile birlikte Türkçe eğitim aldığı bilinmektedir.

Okullarda eğitim gören Suriyeli mülteci çocuklar ebetteki Türkçe öğrenmekte ve dolayısı ile topluma daha kolay entegre olup kaynaşabilme potansiyeline daha yakın olmaktadır. Ayrıca eğitimin ücretsiz olduğu ve

her mahallede bulunan devlet okulları sayesinde, çocuklar için önemli bir gelecek vaad eden bir alternatif olarak düşünülmektedir. Esas önemsenmesi gereken mülteci çocukların uyum sürecinde eğitimciler, okul yönetimi ve aileleri tarafından ciddi bir şekilde desteklenmeleridir.

Ayrıca istikrarlı bir geçim yolu ve barınma yeri ile ailesini geçindirecek sağlam bir işi olamayan ebeveynlerin çocuklarına düzenli ve sağlıklı bir eğitim aldırabilmeleri de mümkün olamamaktadır. Bu açıdan bakıldığında eğitim, istihdam ve kalacak yer yani barınma gibi sorunların hepsi birbirine bağlı ve birbirini doğrudan etkileyen unsurlardır.

4.3. Suriyeli Göçmenlerin İstihdam Sorunları

2016 yılı öncesi Türkiye’de çalışan mülteci ya da göçmenlerin çalışma izinleri yok denecek kadar azdı. Ancak 2016 yılında çıkarılan bir yönetmeliğe rağmen bu kayıt dışılığın tam olarak önüne geçilebilmiş değildir. Bunun birkaç nedeni olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi Suriyelilerin kayıt altında resmi olarak çalışabilmeleri için getirilen şartlardır. Bunlar en az altı aydan önce kayıtlı ve bir göçmen kartına sahip olmaları, ikincisi İkamet etikleri şehirlerin sınırları dâhilinde çalışma şartı ve üçüncü olarak, Suriyeli işçilerin çoğunlukla vasıfsız kişilerden oluşmuş olmaları vb. sebepleri saymak mümkündür.

Mültecilerin içinde buldukları durumları nedeniyle bir şeyler üretmek ve günlük ihtiyaçlarını karşılamak isteği hiçbir zaman bitmeyecektir. Bu nedenle mültecilere resmi hakları daha hızlı ve geniş olarak tanınmalıdır. Bu hak ne kadar hızlı ve geniş olarak tanınırsa mülteciler işverenler tarafından sömürülmekten o denli çabuk kurtulabileceklerdir. Aksi durumda mültecilerin işverenler tarafında kayıt dışı ya da normal vasıflarının altında bir ücretle çalıştırılmaya devam edilecektir.

Ancak bu durum sadece Suriyeli çalışanları değil, aynı zamanda Türk vatanı olan işçileri de tehdit etmektedir. Ücretlerin düşük tutarlarda verilmesi çalışanlar arasında bir dengesizlik oluşturarak piyasada kirli rekabeti ortaya çıkarmaktadır. Bunun sonucunda ise birçok yerli işçilerinde işsiz kalmasına sebep olabilmektedir. Bu ve benzeri sorunların daha az ve düşük oranlarda yaşanması ve hem de yerel işçilerin korunması amacıyla Suriyeli göçmenlere istihdam yolunu açan yeni bir yönetmelik 2016 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

“2016/8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” kapsamında 6 aydan fazla bir süre Türkiye’de kayıtlı olarak geçici bir kimliğe sahip olan Suriyeli göçmenler resmi olarak çalışma hakkına sahip olabilecektir. Günümüzde Suriyelilerin çalışma izni kanunu yürürlükte ve uygulanmakta olmasına rağmen yine de istihdamla ilgili ciddi

sorunların olduğu bilinmektedir. İş hayatında bu tür sorunların daha kabul edilebilir düzeylere çekilebilmesi ve daha uygun şart ve ücretlerle çalışmanın ağılanabilmesi için yapılması gereken temel bazı düzenlemelere bağlıdır.

- Suriyeli göçmenlerin sigorta primlerinden faydalandırılma imkânlarının verilmesi (emeklilik hakkı veya Suriye'ye döndüklerinde primlerin iadesi gibi)
- Sağlık imkânlarından çalışanlarla çalışmayanlar arasında katılım ücreti oranlarının farklı bir oranda düzenlenmesi
- Suriyeli işçilerin çalıştıkları kurumların denetlenmesi
- Sigortalı olarak çalışanlara belli bir süre sonunda vatandaşlık imkânının verilebilmesi

Gibi önlemlerle bu alanda daha sağlam adımların atılarak orta ve uzun vadede iyi sonuçların alınabileceği beklenmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yedi yılı aşkın bir süredir devam eden Suriye'nin iç savaşı şimdiden Ortadoğu bölgesinde siyasal, ekonomik ve toplumsal etkiler bırakmıştır. Bunların yanı sıra Suriye krizini önemli kılan unsurların en önemlisi, insanların mağdur olma durumudur. Resmi rakamlara göre Suriye'de iç savaştan dolayı 350 binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir. 6 milyona yakın Suriyeli ülke dışına göç etmek durumunda kalmış, 7 milyona yakını evlerini terk ederek ülke içinde güvenli bölgelere göç etmiştir. Dolayısıyla 13 milyon civarında Suriyeli iç savaştan doğrudan etkilenmiştir. İç savaş öncesi toplam nüfus yaklaşık 23 milyon civarında idi. Ekim 2017 tarihi itibarıyla Suriye deki nüfusun yarısından fazlasının iç savaşın etkilerine doğrudan maruz kaldığı görülmektedir.

Mültecilerin %75'inden fazlasını çocuk ve kadınlar oluşturmakta ve büyük çoğunluğu kamplar dışında zor şartlar altında hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu nedenlerden dolayı Suriyeli krizi ve beraberindeki sorunlar göz ardı edilemeyecek derecede ciddi boyutlara varmış olup, olaya kayıtsız ya da uzak kalmak mümkün değildir. Bugün tüm dünya, tarihin en ciddi göç ve mülteci krizine şahitlik etmektedir. Ülke nüfusunun yarısı iç/dış göçe zorlanmış olup yakın zamanda da bu durumun çözüme kavuşması mümkün görülmemektedir. Geline nokta ise detaylarda boğulmak yerine, neler yapılmalı sorusuna cevap vererek çözüm aramak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Türkiye sayıları dört milyonu aşan mülteci nüfusu ile dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiş ve sürecin ilk gününden

itibaren istikrarlı bir şekilde Suriye ve Suriyeli krizine karşı insani bakış açısını kaybetmemiştir. Başta açık kapı politikası ve gelen göçmenlerin kalabilecekleri kampların kurulması olmak üzere atılan pek çok adım, Suriyelilerin mağdur edilmemesi açısından oldukça önemlidir.

Toplumların bütünleşmesi her iki taraf açısından da zorlu bir süreçtir. Fakat bütünleşmeden kaçınıldığı ya da süreç doğru yönetilmediği süreçte iki tarafı da bekleyen farklı temel sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Mültecilerin doğal bir normalleşme sürecine girememesi durumunda birçok problemle karşı karşıya kalacaklardır. Mülteciler, kayıt dışı çalıştıkları takdirde ucuz iş gücü gibi görüldüğünden sömürülmeye açık olacaklardır, hayatlarını idame ettirmek için suça karışabilirler veya sağlıklı bir şekilde iş piyasasına giremedikleri takdirde Türkiye'nin yeni bir alt sınıfı olmaya mahkûm kalabileceklerdir.

Ancak Türkiye devleti ve hükümeti ile yukarıda bahsedilen sorun ve problemlerin önüne geçmeye kararlı bir çaba ve gayreti içerisine girmiştir. Bu araştırmamız sırasında tespit edilen çok daha önemli bir konu ise, Türkiye'nin mülteci politikasının Suriyeli göçmenler ile adeta evrim geçirmiş ve yeni bir konuma geldiği gerçeğidir. Geçen yedi yıla yakın bir sürede gelinen noktada mültecilerin toplumsal uyumunun büyük oranda sağlanmış olmasıdır. Bütünleşmenin tek alternatifinin toplumsal marjinalleştirme ve ötekileştirme olduğu şu durumda Türkiye iki aşamalı bir entegrasyon politikası yürütmektedir. Eğitimde devamlılık ve mültecilerin istihdam edilmesi, istihdam ile ilgili olarak en önemli adım olan hukuki düzenleme yapılmış ve belli şartlara sahip olan Suriyeli göçmenlerin resmen Türkiye'de işçi olma hakları verilmiştir. Suriyelilerin resmi statüsünün belirlenmesi ve yasal haklarının tanımlanması olmak üzere eğitim ve iş piyasasında istihdam edilme ile bir kısmına vatandaşlık verilmesi ile mültecilerin toplumla olan uyumun önünü açan pek çok adım atılmıştır.

Bu anlamda eğitim, istihdam ve vatandaşlık gibi üç önemli konunun yasal olarak halledilmesi ile zaman içerisinde uygulamada doğabilecek aksaklıkların da görülüp çözümler getirilerek toplumsal bütünleşme daha hızlı ve etkili bir şekilde sağlanabilecektir. İstihdam alanında getirilen yasal çözüm ile geçimlerini sağlayabilecek olan aileler, çocuklarının eğitimine de daha çok önem vereceklerdir. Dolayısı ile eğitim almış olan çocukların, hem kendileri hem de ailelerinin toplumla olan uyumları daha hızlı olacaktır.

Haksız rekabetlerin önüne geçilerek eşit şartlardaki çalışma ve ücretlerin verilmeye başlanması ile işçi ve işverenler arasındaki rekabet daha gerçekçi olacaktır. Ayrıca öncelikli belirli vasıflara sahip (doktor, mühendis, öğretmen, tekniker vb.) olanların kendi alanlarında istihdam edilmeleri sağlanarak bir taraftan kaynak israfı önlenerek verimlilik artırılacaktır. Bu nedenlerden dolayı hem yerli işçileri korumak ve hem de mültecileri iş pi-

yasasından soyutlamak yerine eşit rekabet sağlamayı amaçlayan Türkiye devleti yabancıların çalışma haklarını düzenleyen bir takım düzenlemeler yapmıştır. Bu anlamda süreç içerisinde ihtiyaca göre daha geniş kapsamlı düzenlemelerin yapılması beklenmektedir.

Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün ilgili birimleri ile İŞKUR'un ortak çalışmaları teşvik edilerek iş piyasasına yönelik yapılan araştırmalar daha da geliştirilerek hangi şehirde ve hangi alanlarda açık iş pozisyonlarının olduğu tespit edilip Suriyeli işsizlerin vasıflarına uygun olan bölgelerde ikamet etmeleri teşvik edilebilir. Aynı zamanda istihdam edilenlerin sigortalı olarak çalışmaları sağlanarak, işletmeler arasında işçi maliyetlerinden kaynaklanan kaynaklanan haksız rekabetinde önüne geçilmiş olunur.

Devlet açısından dikkat edilmesi gereken bir diğer konu ise mültecilerin hizmetleri kolay alabilme imkânlarıdır. Kamplarda ikamet eden mülteciler eğitim ve sağlık gibi hizmetleri daha kolay alabilirken, kamp dışındakiler için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Özellikle sınır illerinden ayrılmış mültecilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine daha eşit şartlarda ulaşımının sağlanmasına öncelik verilmesi gerekir. Ayrıca çocukların eğitimi için çeşitli teşvik edici tedbirler düşünülebilir. Bunun için ise temel eğitim çağında çocukları olan ailelere öğrenci başına belli bir ücret ödenebilir. Yetişkinler için ise, hem okuma yazma, hem de mesleki eğitim alıp, kendilerini geliştirmek isteyenlere Milli Eğitim ve İŞKUR aracılığı ile çeşitli destekler verilerek mültecilerin topluma uyumları hızlandırılabilir.

Ayrıca ulusal ve yerel merkezlerde sivil toplum kuruluşları, belediye ve diğer kurum ve kuruluşlar birlikte Suriyelilere yönelik eğitim, sağlık, mesleki eğitim ve istihdam imkânlarını barındıran merkezler kurarak göçmenlerin topluma kazandırılmasına yardımcı olabilirler. Buna en iyi örnek Sultanbeyli Belediyesi ve bazı sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle kurulan Mülteciler derneğinin hizmet binasındaki faaliyetleridir. Temennimiz bu tür merkezlerin sayısının kısa zamanda artarak Suriyeli ve diğer göçmenlerin topluma entegre olmaları olmaları daha da hızlandırılmasıdır.

Sorunların varlığına rağmen, Türkiye devletinin oldukça kararlı ve istikrarlı bir şekilde mülteci politikasını yürüttüğünü söylemek mümkündür. Süreç başarılı bir şekilde götürüldüğü takdirde hem mağdur durumda olan Suriyeliler için bu göç bir avantaja dönüşebilecek, hem de ev sahibi olan ülkemiz bu dinamik ve genç yeni nüfustan istifade edecektir. Suriyeli mültecilerin mümkün olan en kısa bir zaman içinde, eğitim ve istihdam ile üretim alanlarına kaydırılmak suretiyle Türkiye için yük değil potansiyel bir kalkınma aracı olarak değerlendirilip, faydalı hale getirilmeleri en büyük temenni olarak beklenilmektedir.

Kaynakça

- AFAD, Raporu, (2014). *Suriye'den Türkiye'ye nüfus hareketliliği, kardeş topraklarında misafirlik*. Ankara.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s 54
- Bağlan, T. (1991). *Direniş (Bulgaristan Türklerinin 114 yıllık onur mücadelesinin karşılaştırmalı psikolojik incelemesi)*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 1991.
- BMMYK - Parlamentolar arası birlik (2001). *Mültecilerin korunması raporu*, Ankara.
- Demirtaş, H. (2009). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Mülteci Sorunu ve Türkiye – AB ilişkilerine etkisi*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya.
- Dillioğlu, B. (2005). *Suriyeli mültecilerin entegrasyonu: Eğitim ve istihdam politikaları, UTGAM Analiz*, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Polis Akademisi Başkanlığı, Ankara.
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). *Türk iş dünyasının Suriyeliler konusundaki görüş ve önerileri*. Tisk Tayını, No:353, Ankara: Matsa Basımevi.
- Güneş, M. (2013). *Uluslararası göçün tetikleyicileri; Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç'ün cilvegözü örneği ile yansımaları*. Yayınlanmamış, yüksek lisans tezi, Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2016) Erişim Tarihi: (10.04.2016).http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_3633784713_icerik,
<http://www.haber7.com/guncel/haber/2034583-suriyelilerin-hepsi-vatandasliga-alinacak-mi-kac-suriyeli-vatandaslik-alacak>: Erişim Tarihi: (02.10.2017)
- Oytun O. ve Şenyücel Gündoğdu, S. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. ORSAM Rapor No: 195, Ocak 2015.
- SETA Raporu, (2014). Yavuz Göktürk, Orta Doğu'da Yeni Bir Trajedi: Suriyeli Mülteciler, Ankara.
- Taş, H. Y., Özcan, S. (2013). Türkiye de iç göçün yoksulluğa ve istihdama etkisi. International Conference on Eurasian Economies, Beykent Üniversitesi, St. petersburg, Rusya.
- Taş, H. Y., Küçükoğlu, M. ve Menteşe, B. (2016), Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar. *TURAN – SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), 265-273.
- Orsam Rapor No: 189, Nisan 2014, Hazırlayan: Oytun Orhan, Proje Koordinatörü, Orsam (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi) Ankara.

http://setav.org/tr/kuresel-ve-bolgesel-aktorlerin-suriy_stratejileri_/etkinlikler/36723, Erişim Tarihi : (10.03.2016)

Uzun, A. (2015). Günümüzün sosyal ve ekonomik sorunu olan Suriyelilerin mülteci ve ekonomi hukuku bakımından değerlendirilmesi, *Ankara Barosu Dergisi*, 2015, 1. Sayı, Ankara.

<http://www.haberakar.com/turkiyede-kac-suriyeli-multeci-var-en-fazla-multeci-hangi-ilde-haberi-8966> Erişim Tarihi: (18.04.2016)

Sadece Haber.com: <https://www.sadecehaber.com/suriyeliler-turkiyede-10-bin-sirket-kurdu>, erişim Tarihi: (15.10.2017)